

M E D D E L A N D E

Nr.19

från

SKÅNES VAPENHISTORISKA FÖRENING

Torsdagen den 4 december kl. 19.00 kallas föreningens medlemmar till ordinarie sammanträde å Malmö museum (Kungens kammare). Efter sedvanliga mötesförhandlingar följer kl. 19.30, efter inledningsanförande av ordf. J.F. Herrström, allmän diskussion över ämnet "Allmänna synpunkter på vapensamlandet". Då diskussionen främst är avsedd som en handledning för de yngre samlarna uppmanas medlemmarna att mangrant infinna sig samt att om möjligt medtaga något intressant vapen, vilket kan bli föremål för analys. Förhandsmeddelanden om medförda vapen mottagas tacksamt av ordf. tel. Malmö 24684.

Efter sammanträdet gemensam supé till vilken klubbmästaren, disponent Thure Jakobsson, mottager anmälan vid mötets början.

Höstsammanträdet.

Sammanträdet den 15 oktober hade samlat ett 15-tal medlemmar, bland vilka märktes ordf. i Vaabenhistorisk Selskab, landsretssagförer Tage Lassen, Köpenhamn. Efter mötesförhandlingarnas slut höll museum-

inspektören vid Tøjhusmuseet, Köpenhamn, Arne Hoff föredrag om "De Rasmussenske Revolvergevaerer". Föredraget, som nedan återgives i kortfattat referat, mottogs av de närvarande med livligt bifall. Kvällen avslutades med gemensam supé å hotell Tunneln.

De Rasmussenska revolvergevären.

Referat av museuminspektör Arne Hoff's föredrag.

Historien om de Rasmussenska revolvergevären är icke berättelsen om en uppfinnaretriumpf lik Colts i U.S.A. eller det danska Madsenrekylgeväret, utan det är berättelsen om en ensam och fattig idealists kamp med problemen och förhållandena omkring honom.

Revolvergevärens skapare Peder Rasmussen föddes 8/12 1790 på Langeland. Han var son till en hemmansägare Rasmus Jensen, vilken intresserade sig för mekaniska uppfinningar till den grad, att han försummade sitt hemman och måste gå i konkurs. Sonen, som var rikt begåvad, hade ärvt faderns intresse och sinne för mekanik. Han försörjde sig sålunda i sin ungdom med att reparera klockor samtidigt som han var skrivare på ett godskontor. Tjugofem år gammal kom han till Köpenhamn, där han avlade en lägre landsstatsjuristexamen, varefter han återvände till sin fädernebygd, där han fick plats som godsförvaltare samtidigt som han etablerade sig såsom kvarnägare. Under de följande åren konstruerade han en rad praktiska ting såsom vindhjul, olika slags kvarnar samt framför allt de nedan beskrivna vapnen. År 1855 blev han stadsskrivare i Rudköbing, en befattning som han innehade till sin död 1865.

Under sitt deltagande i avvärjandet av en engelsk landstigning i 1807-14 års krig hade Peder Rasmussen börjat fundera över, hur en liten nation skulle kunna hävda sig i kampen mot en stormakt. Lösningen måste enl. hans uppfattning ligga i en beväpning, som

åstadkom att försvarsstriden blev offensivstriden överlägsen. Hans främsta mål blev därför att konstruera ett härför ägnat vapen. År 1828 gjorde Rasmussen sina första modeller - i trä - och 1832 över-
sände han en beskrivning jämte skisser till Frederik VI. Konungen
lät ärendet gå vidare till Artilleri- och konstruktionskommissionen,
som fann konstruktionen "aldeles uanvendelig for krigsbrug tillands".

Uppfinnaren gav emellertid icke tappt. Under åren 1832-34
tillverkades de första revolvergevären, vilka redan hade den av-
tryckarinrättning, som är karakteristisk för allasenare Rasmussens-
ka vapen, nämligen ett handtag, vars rörelse såväl vrider trumman
runt som spänner hanen och - detta i sista momentet av rörelsen -
påverkar avfyringsinrättningen. De första gevären, av vilka det nu
endast finnes bevarat ett fragment i Langelands museum, demonstre-
rades för konungen 1834, men då uppfinnaren icke ville tillåta ko-
nungens rådgivare på det vapentekniska området, major Magius, att
isärtaga och i detalj studera systemet, lät Frederik VI saken fal-
la. Dock fick Rasmussen i nåder ett mindre penningbelopp som er-
känsla för sin visade fosterlandskärlek.

Den stora hemlighetsfullhet med vilken uppfinnaren omgav sin
konstruktion var en synnerligen öm punkt. Genom att överdriva den-
samma förstörde han gång efter annan sina chanser. I november 1834
sökte Rasmussen 15 års patent på sin uppfinning, vilken ansökan
emellertid icke kunde bifallas, då uppfinnaren med sedvanlig en-
vishet vägrade att insända erforderliga detaljskisser över konst-
ruktionen. Från denna tid stammar den bekanta historien om att
Rasmussen skulle ha haft besök av en "engelsman", som i detalj
skulle ha undersökt hans modeller, och att den anonyme icke varit
någon annan än Samuel Colt, vilken sålunda skulle ha stulit Ras-
mussens idé. Historien saknar emellertid allt verklighetsunderlag,
då Colt först 1835 kom till Europa. Han hade då till yttermera
visso redan för längesedan erhållit patent å sin uppfinning, vil-

ken f.ö. icke alls liknar Rasmussens.

Under åren 1834-42 införde Rasmussen två väsentliga förändringar i sitt system. Avtryckaren placerades nämligen i ett urtag i stocken (trumman kunde vridas utan att avfyras), samtidigt som trummaxeln delades, varigenom man med ett enkelt grepp kunde utbyta trumman. På sommaren 1842 besökte dåvarande tronföljaren, sedermera kung Frederik VII Rasmussen på Langeland, där denne demonstrerade sina nyaste modeller. Resultatet av demonstrationen blev att Rasmussen inbjöds till Köpenhamn att där inför sakkunniga framvisa sina gevärs fördelar. Även denna demonstration utföll lyckligt och refererades i ett flertal tidningar världen över. Såväl flottan som armén beställde nu provexemplar av revolvergeväret, samtidigt som de ställde en framstående bössmed till Rasmussens förfogande. I juni 1834 levererades flottans provexemplar, med vilket under sommarens lopp företogs en serie skjutförsök. Även arméns exemplar blev efter hand färdigt, och tillsattes en mindre kommission för att undersöka det närmare. Kommissionens utlåtande, vilket avgavs på våren 1845, kan sägas vara välvilligt med en central passus, att konstruktionen var "forttrinlig användeligt ved forsvaret af faste punkter".

Rasmussen hade under tiden gjort en förbättrad modell till flottan, vilken under sommaren 1844 ingående prövades av sjötygmästaren, kapten Michelsen, vilken som slutomdöme hävdade att den för kommissbruk var att föredraga framför espignolen.^x Flottan inledde därefter förhandlingar med Rasmussen om köp av uppfinningen vilken för flottans del honorerades med den blygsamma summan av 2000 rdlr. En förbättrad modell för armén blev färdig först 1846.

x I espignolen voro ett flertal skott laddade bakom varandra i samma pipa på ett sådant sätt, att de med hjälp av krutkanaler, som voro borrarade genom kulorna, succesivt avfyrades från mynningen. Systemet var emellertid otympligt och förenat med uppenbara risker.

Under tiden hade den stora perkussionskommissionen, som varit i arbete från 1839, äntligen fullbordat sina försök, vilka som bekant slutade med införandet av tappgevåret m/1848, och önskade nu icke taga ställning till nya typer av kommissgevärl. Ett undantag utgjorde spørsmålet om ett speciellt vallgevärl, vilket ännu icke var avgjort, varför man genast igångsatte framställningen av ett Rasmussenskt vallgevärl. Sedan detta färdigställdes lyckades man emellertid icke få det provat före krigsutbrottet 1848. Under det första fälttåget erbjöd man likväl Rasmussen att sända en liten specialtrupp av män utrustade med revolvergevärl i fält. Rasmussen avböjde dock detta erbjudande av rädsla att konstruktionshemligheten skulle bli uppdagad och systemet efterliknat. Först 1850 samtyckte han till att ett par revolvervapen fingo sändas till fronten. Dessa kommo emellertid för sent, då fredsslutet redan var ett faktum vid deras ankomst. Också flottan fick efter hand en serie revolvergevärl för försök ombord. Konstruktionen slog icke an, och föll densamma efter hand i glömska. År 1854 utnämndes Peder Rasmussen detta till trots - p. g. a. sina goda idéer och sin oförtrutna iver - till riddare av Dannebrogen och sändes hans vapen till statens historiska vapensamling.

Orsaken till de Rasmussenska konstruktionernas ringa framgång är att söka i skilda förhållanden. Dels voro de första modellerna, vilka Rasmussen personligen framställt med hjälp av helt osakkunniga bysmeder, synnerligen bristfälliga och primitiva, dels löpte tiden och utvecklingen ifrån honom. Hade Rasmussen levat i Amerika och fått sina konstruktioner maskintillverkade hade det måhända gått helt annorlunda. En bidragande orsak till att intresset i militära kretsar var så försvinnande litet, var att man i allmänhet ansåg vapen av denna typ som mindre önskvärda för allmänt bruk (ammunitionsåtgången ansågs bli alltför stor). Ännu 1859 skrev den bekante artilleriofficeren Otto Blom, "som bevaebning for de menige

infanterister er det indlysende, at et revolvergevaer vilde vaere lidet brugelit. Dets momentane store virkning følges af en vaer- gelöshedstilstand, naar det skal lades igen."

Rasmussen kom allt till trots att bilda skola, i det samtids två ledande danska vapentillverkare, N.J. Löbnitz och N.S. Iessen, båda upptogo revolveridén. Löbnitz revolverkabiner blevo aldrig något annat än ett intressant experiment, under det att Iessens revolverar (med hane av samma typ som Allen & Thurbers "pepparbössor") fastän aldrig antagna som modellvapen, likväl synas haft stor betydelse vid förberedandet av den första revolverns antagande i den danska armén (Georg Christensens 1865 approberade modell).

Peder Rasmussen nådde aldrig sitt stora mål, att skänka sitt fädernesland vapen, vilka skulle kunna ge det möjlighet att hävda sig i kampen mot en anfallande stormakt. Han har dock genom sin oegennyttiga strävan efterlämnat det vackraste minne både som människa och uppfinnare.

Vapenhistoriska notiser.

I "Livrustkammaren" (Journal of The Royal Armoury, Stockholm) häfte 5-6 för innevarande år framlägger Heribert Seitz en studie över de i släkten Gierttas gravkor i Munsö kyrka befintliga vapnen. Efter en allmän inledning vari Seitz skisserar bröderna Gierttas levnadsförlopp samt den tid och de förhållanden under vilka de levde - de flesta av det karolinska skedets många krigshistoriskt dramatiska episoder passera kaleijoskopisk revy - övergår förf. till att behandla bakgrunden till renässans- och barocktidens allmänna ceremoniel med begravningsvapen, vilket som bekant leder sitt ursprung från heden tid. Efter en kortfattad skildring

av den yttre ramen kring vapnens nuvarande förvaringsplats ingår därefter Seitz på en analys av de olika minnesföremålen, vilka omfatta, tre karolinska officersvärjor av drabanttyp, en barnvärja av internationell dräktvärjetyp, ett paradharnesk (kyrass), tvenne bröstharnesk för fältbruk, ett par ryttarstövlar med vidsittande sporrar samt slutligen två par separata sporrar. De karolinska värjorna, som äro av särskilt intresse, då de äro av ytterst sparsamt förekommande typer, räkna en drabantbefälsvärja m/1717 med fäste av förgylld mässing i rik dekor. Parerplåten är sålunda i enlighet med modellen genombruten med ett flertal små fyrsidiga hål samtidigt som dess sidor liksom knappen äro kantade med reliefsnidade akantusbårder. Klingan är av den kraftiga ryggslipade typen, längd 105 cm. största bredd 4,3 cm. Anmärkningsvärt är att vapnet har såväl baljan som varbaljan i behåll. Seitz ställer fästet i relation till andra reliefsnidade officersvärjefästen och konstaterar att värjan är den enda här i landet f.n. kända av denna modell. De båda övriga drabantvärjorna äro av m/1717 för meniga drabanter. Fästena äro sålunda av slät förgylld mässing och klingorna av samma kraftiga typ som den ovan beskrivna befälvärjans. Till den ena finnes balja och varbalja bevarade. Den fjärde värjan är, som redan ovan nämnts en diminutiv barnvärja av internationell typ. Paradharnesket är av Carl XI:s modell och består av såväl bröst- som ryggstycke. Å det förstnämnda återfinnes utfört i förgylld mässing fragmentet av ett kungligt monogram uppburet av lejon. Kyrassets totalvikt är 3,95 kg. De båda bröstharnesken äro av gängse karolinsk fälttyp med en vikt av c:a 8 kg. vardera. De bära båda spår av svärtning, vilket enl. förf. skvallrar om att de burits i sorgetåget vid Karl XI:s begravning 1697. Ryttarstövlarna äro ett par synnerligen imponerande pjäser med styva skaft och den icke föraktliga sammanlagda vikten av 3,4 kg. De äro särskilt beaktansvärda, då de representera det enda kända fall här i landet, då den dödes.

sporrförsedda stövlar medförts i begravningståget - en sed som alltjämt kvarlever vid engelska militärbegravningar - och därefter upphängts i kyrkan. Tydligt få de betraktas som en sista reminiscens av renässans- och barocktidens begravningsrustningar. Sporrarna äro samtliga av karolinsk armémodell och P-stämplade, vilket synes ge vid handen att även denna detalj i utrustningen varit noggrant fastställd genom någon okänd kunglig förordning. Förf. påvisar att det är ganska följdriktigt att sporrarna, den medeltida riddarens symbol vid sidan av svärdet och halskedjan, intill tämligen sen tid fått sin plats i gravkoren.

Uppsatsen, som är synnerligen instruktiv och intressant samt åtföljd av ett ypperligt bildmaterial, rekommenderas till ingående studium.

Sekr. mottager tacksamt alla upplysningar om i medlemsmatrikeln ev. förekommande felaktigheter, adressförändringar m.m., i och för rättelse i kommande års upplaga.

Red. O. Cederlöw